

קריאת שמע

שעל המיטה

חיובה, סגולה ומשמעותה

חיוב גמור

קריאת שמע שעל המיטה היא חיוב גמור מדינא דגמרא ונפסקה כדבר פשוט בפוסקים, והסדר שנדפס בסידורים, מקורו בטור והשו"ע, בסדור רבי עמרם גאון, וברא"ש. ואף שלגבי אמירת המזמורים יש מן הדעות שהם רשות ולא חובה, מ"מ נהגו לאומרים כדי להרחיק המזיקים, ומטעמים נוספים שיובאו להלן.

והרבה זירזונו רבותינו להיזהר ולהתחזק באמירת קריאת שמע שעל המיטה כי מלבד היותה מצוה וחיוב, יש בה שמירה רפואה והצלה מן היסורים, ועוד עניינים נשגבים מאוד שמקצתם יובאו להלן.

טעמי קריאת שמע שעל המיטה

בגמ' ובראשונים הובאו כמה טעמים למצות קריאת שמע על המיטה

ג. **קבלת עול מלכות שמים קודם עליית נשמתו למעלה.** איתא בזהר (בלק ריא. ובראשית יא.) "בוא וראה עצה לאדם, כשהוא עולה בלילה על מיטתו צריך לקבל עליו מלכות של מעלה בלב שלם, ולהקדים למסור אליו פיקדון נפשו, מיד הוא ניצל מכל חלאים רעים ומכל הרוחות הרעות ואינן שולטות עליו". וכן כתב בספר סדר היום (סדר ק"ש שעל מיטתו) "מצוה לקבל עליו עול מלכות שמים סמוך למיטתו, והטעם משום דשינה אחד משישים במיתה, וקודם שיפטר מן העולם ראוי לו לקבל עול מלכות שמים עליו, ואהבתו ויראתו".

ד. **להינצל מדעות כוזבות והרהורי עבירה.** במאירי (ברכות ג:) 'כ' וטעם קריאה זו פירשו בתלמוד המערב להבריח את המזיקים, וביאורו אצלי המזיקים הידועים, והם הדעות הכוזבים, והזיקקהו בעתות הפנאי ליחד את השם, שלא יטעה באמונות השניות, וכשיקרא על הכוונה הראויה תהא מיטתו בטוחה מהם". ובערוך השולחן (רלט א) "כל הקורא ק"ש על מיטתו מזיקין בדילין הימנו, והענין שהמזיקים מתרחקים ממנו שלא יביאוהו לידי הרהורים רעים בשינתו ויוציא ז"ל". וכ"כ המהרש"א (ברכות ה.) "בכח קריאת

א. **שמירה - להרחיק את המזיקים.** בגמ' (ברכות ה.) אר"י כל הקורא קריאת שמע על מיטתו כאילו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר "רוממות קל בגרונום וחרב פיפיות בידם". וכן בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) "מה טעם אמרו אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב, בשביל להבריח את המזיקים". וברש"י על התורה (במדבר כ"ג כ"ד) על הפסוק "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, לא ישכב עד יאכל טרף". - כתב: "לא ישכב בלילה על מיטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו, כיצד, קורא את שמע על מיטתו ומפקיד רוחו ביד המקום". [וע"ע בזה"ק הובא באות ג].

ב. **כדי לישון מתוך דברי תורה.** רבנו יהונתן (על הרי"ף ברכות ג:) 'כ' "מצוה לקרותה על מיטתו, כדי שילך לשכב על מיטתו מתוך דברי תורה". וכ"כ הרשב"ש (סימן קעד) וכ"כ המ"א בדעת השו"ע בטעם הדבר שאומרים קריאת שמע קודם המפיל היות ועיקרה הוא ד"ת א"כ הוי הפסק בין המפיל לשינה, ולדבריו הטור והשו"ע פסקו כטעם זה, ואילו הרמב"ם שסובר שיש להקדים המפיל לק"ש, סובר שעיקרה של קריאת שמע מטעם שמירה.

הוא המונע עליית הנשמה בלילה לאדוניה. וע"י כונה זו נתקן האדם מאוד ממה שחטא, ואע"פ שכבר נתבאר תיקונו בשער השביעי הנקרא שער רוה"ק, וכו' הנה התיקון ההוא יועיל לנקות לו עונו שלא יכנס לגהינם ושימחלו לו עוונותיו אלו, אבל עדיין צריך תיקון אחר גדול וחזק ממנו כמשי"ת עתה בכוונת ק"ש זו, עכ"ל. ובספר סדר היום הביא בשם ספר הכוונות להאר"י "יש אדם שגדול כח כוונתו עד שיוכל להמית בכל לילה אלף מאה עשרים וחמש גופים של מזיקים ע"י ק"ש שקורא על מיסתו, ויש אדם שלא יוכל להמית רק דבר יום ביומו" [רק את המזיקים שנבראו באותו יום].

שמע שעל המיטה לבטל הרהורי עבירה, ולהגן על האדם מחטא וממזיקים".

ה. תיקון וכפרה - דעת המקובלים. המקובלים הפליגו מאוד בחשיבות קריאת שמע שעל המיטה (וישנו נוסח מיוחד שייסדו עם קבלת ד' מיתות בית דין) ופירשו את ענין השמירה ממזיקים למזיקים הנוצרים מן העבירות, וכמש"כ רבינו האריז"ל בשער הכוונות (דרושי הלילה דרוש ז) וז"ל: "אבל צריך שתדע שעיקר כוונה זו [בקריאת שמע שעל המיטה] היא כדי לתקן ולכפר על עון א' חמור מאוד אשר

משמעות ועומק מצות ק"ש שעל המיטה

מדברי מרן הגר"ש פינקוס זצ"ל

(הודפס בתפארת שמשון פרשת בלק יעו"ש בהרחבה)

מי שמתרגל לישון בלי ק"ש שעל המיטה הרי שרבע מחייו הוא חי כמו גוי!

"איכא דאמרי לא תגנו בלא קריאת שמע" [לא ללכת לישון בלי לומר קריאת שמע]; עלינו להאזין היטב למה שלימדונו כאן חז"ל ההולך לישון בלי ק"ש הריהו ישן על מיטה של גוי! "גוי" מבטא יציאה מוחלטת מתחום הקדושה, ולענייננו אדם ישן כל לילה בין חמש לשמונה שעות. זהו אחוז עצום מהחיים! שמונה שעות הן שליש מהחיים, ואם מדובר בשש שעות, גם זה המון - רבע מהחיים! מי שמתרגל לישון בלי ק"ש שעל המיטה הרי שרבע מחייו הוא חי כמו גוי!

אבל מי שמתרגל לומר ק"ש שעל המיטה כמו שצריך, הרי שע"י השקעה מינימלית זו הוא זוכה ברבע מחייו לישון כמו יהודי!

יתירה על זאת הוא כביכול יושב בחיקו של הקב"ה כי הוא נרדם מתוך שמחשבתו היתה דבוקה בהש"ת. מחשבתו היתה תפוסה ביחוד ה'! הוא דבוק בה' אלוקי ישראל! השתדלות כה קטנה - ותראו את ההבדל!

גם מצות קריאת שמע שעל המיטה היא מהמצוות שבהן ההשקעה קטנה והתועלת עצומה. חובת האמירה היא מדינא דגמ' ונפסקה כדבר פשוט בשו"ע (או"ח סי' רלט).

ישנו בחור 'מתמיד' שגם כאשר סו"ס הגיע הביתה מהישיבה בשעה שתים עשרה וחצי בלילה, עדיין חפץ הוא להמשיך בלימודו - הרי "חבל על הזמן!"... רק מה הוא רק "יניח את הראש" לכמה דקות כדי לאגור כח, כי סוכ"ס הוא בכל זאת קצת עייף... הוא 'מניח את ראשו' לחמש דקות ו... מתעורר למחרת 7 בבוקר... "נו" - כך הוא חושב לעצמו - "נכון הפסדתי ק"ש שעל המיטה, אבל זה לא כל כך נורא..."

אבל הגמ' (ברכות ה ע"ב) מתבטאת על כך בחריפות כזו, שכמעט לא מוצאים בחז"ל לשון כזאת חריפה: "ואל תשבו על מטה ארמית" - אסור לישון על מיטה של גוי!

מהי מיטה של גוי?

ק"ש שמירה מפני שכחת התורה

היא קודשא בריך הוא. כנראה שתורה צריכה בית מקדש! ורואים את הפלא הגדול הזה. אני חושב שאם רופא היה זוכר מהלימוד שלו כמו שאנחנו זוכרים מהלימוד שלנו, כל מקצוע הרפואה היה בסכנה של פשיטת רגל!...

אבל אנחנו לא פושטים רגל, ברוך ה', יש לנו סייעתא דשמיא ואנחנו אפילו לומדים על מנת לשכוח... ובכ"ז ממשיכים ולומדים הלאה והלאה. אבל הנושא של שכחת התורה הוא דבר נורא.

לדעתי, התורה שאנו לומדים לא נשארת בראשנו, כי היא פשוט נגנבת מאיתנו! גונבים לנו את החומר הנלמד!... במשך היום אדם מסתובב בעולם ועיניו קולטות מראות אסורות, ואוזניו - דברים שאסור לשמוע. אנחנו כל כך שקועים בטומאה, עד שכבר איננו מודעים לכך כלל; ברוך ה' שכאשר פותחים גמרא אנחנו עדיין מסוגלים להבין את הנאמר בה, ואף ליישב קושיות של הרעק"א. זה נפלא מאוד! אבל הכל - כל ההסתכלויות, כל הלשון הרע וכו' וכו' - הכל נספג בתוכנו. מתלווים אלינו מזיקים. מזיק אין הכוונה דוקא לפלשתניאי עם כפייה... הסתכלות לא טובה היא בבחינת "מחבל" מילה של לשה"ר - מזיק! ובלילה אנו עולים למעלה בלי שום שמירה...

איתא בגמ' (שם ה ע"א) אמר ר' יצחק: כל הקורא ק"ש על מטתו מזיקין בדילין ממנו שנאמר וכו'". הרי מפורש שק"ש שעל המטה שומרת ממזיקים, ואדם שהולך לישון בלי לקרוא ק"ש נתון בסכנה, כי הוא ללא שמירה! והכוונה בין בגשמיות ובין ברוחניות.

הנה כל אחד מבני התורה חש שהוא עומד מול תעלומה, חידה סתומה ופלא גדול הנקרא "שכחת התורה" דבר זה כה מרגיז אותנו, עד שפשוט כבר איננו שמים לב לפלא הגדול שמתרחש עמנו. מחד - ב"ה אנו לומדים שעות על גבי שעות, אך מאידך יחד עם זאת לא יודעים כלום!

פעמים רבות אדם מתחיל ללמוד מסכת גיטין. הוא לומד היטב את התוס' הראשון שם, עמל ומתייגע ואפילו מכין עליו 'חבורה'... אך למגינת לבו כעבור מספר שבועות כשכבר עבר לנושא אחר הוא נוכח לדעת שאינו זוכר כלל מה כתוב שם בתוס' הראשון! מצד אחד מציאות זו מרגיזה עד מאוד, ומאידך זהו נס ומופת גלוי על קדושת התורה - נס שכל בן תורה רואהו בעיניו.

התורה הקדושה היא בבחינת "הלא כל דברי כאש, נאום ה'" (ירמיה כג כט) השי"ת נקרא כביכול אש אוכלת, ותורה

קריאת שמע -

ללכת לישון עם חרב חדה

הסבא מקעלם היה אומר: אדם הולך לישון ונשמתו עולה לשמים. ה'אני' זו האישיות שלי. והאישיות הזאת עולה לשמים. איפה הוא בינתיים? מי יודע איזה יסורים הוא סובל? מי יודע מה עושים לו? איך אפשר להישאר שווה נפש, אדיש, ולא לדאוג לו ולסייע בעדו?

יתירה על זאת בגמ' (ברכות שם) מובא "אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אווז חרב של שתי פיות בידו...

אדם מצטייד בחרב כשהוא נמצא במקום סכנה, במקום בו עלולים להרוג אותו - לא במקום שיש שם נמלים או יתושים... "חרב פיפיות" זו חרב חדה משני הכיוונים, כי באותו מקום סכנה המזיקים עלולים לבוא מכל כיוון, ובעזרת שני הקצוות החדים של החרב ניתן להילחם נגדם. אין כאן שום גוזמאות. זהו ציטוט לשון חז"ל!

והרי אותו בעל מימרא - ר' יצחק - שגילה לנו שצריך חרב פיפיות, הוא גם גילה כיצד אווזים אותה - "כל הקורא ק"ש שעל המיטה מזיקים בדלים ממנו". ע"י הק"ש יש לאדם סיכוי שמחר בבוקר יבין היטב את התוספות שילמד, וכמו כן יש לו סיכוי לבריאות טובה!.

קריאת שמע - ללכת לישון עם השי"ת

- חתירה מתחת כסא הכבוד

ק"ש היא האופן היחיד לעבור את הסכנות, סוד אמירת ק"ש על המיטה הוא ללכת לישון עם השי"ת, כביכול.

כנראה, שהסכנה שבשינה היא סכנה כה גדולה, שאין שום מלאך ובריה שיכולים לשמור אותנו. רק השי"ת בכבודו ובעצמו.

שינה היא אחד משישים מיתה, וידוע מה שמובא בספה"ק שכאשר אדם עולה למעלה, כמה מדורים עליו לעבור עד שהוא מגיע למקור נשמתו, שם תתחדש הנשמה שלו. איזה מחיצות, כמה עבירות, כמה ביטול תורה, כיצד ניתן לעבור בדרך מסוכנת זו בלי שיחטפו אותנו ויגנבו מאיתנו את כל המצוות ולימוד התורה שבאמתחנתנו?!

באופן רגיל אכן קשה מאוד לעבור שלבים אלו, ונדרשת לשם כך אותה מידה מיוחדת של "חתר לו הקב"ה חתירה מתחת כסא הכבוד" וזאת ע"י אמירת ק"ש ודבקות בו יתברך.

מעשה נורא בגודל דקדוק ההלכה שלא לדבר לאחד ברכת המפיל

בשלהי הקיץ של שנת תרפ"ו כשהגיע מרן הסטייפלר - רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל לפרקו, הציעו לו את אחת מבנותיו של הרב מקוסובה זצ"ל, שמח הסטייפלר בהצעה זו, "הרי כל חפצי ומגמתי ללמוד תורה ביגיעה ובעמל, והנה זימן לי הקב"ה אשה כלבבי כלילת המעלות ובת תלמיד חכם אמיתי", הרהר הצדיק בינו לבין עצמו. אמנם אמרו חכמים שהנושא אשה צריך לבדוק באחיה, אך מה לי לבדוק במקרה זה הן כל אחיה תלמידי חכמים אמיתיים, ובראשם הגאון רבי ישעיהו קרליץ - החזון איש, מה' היה הדבר והוא בבחינת רצון יראיו יעשה..."

אלא שמכיון ואסרו חכמים לישא את האשה עד שיראנה, נקבע שיתראו באכסניה אחת על אם הדרך בין ביאלסטוק לוילנא... "הן נסיעה ארוכה לפני ותורה מה תהא עליה? חשב הסטייפלר לעצמו, על כן החליט ללמוד ברציפות שני ימים ולילות וביום השלישי יצא לדרכו כשאת זמן הנסיעה ינצל למנוחה ושינה.

וכך אחר שתי יממות של עמל ויגיעה בתורה עלה לרכבת ותפס את מקומו, לפתע קפץ הצדיק ממקומו כנשון נחש, "הלא ספסלי הרכבת מרופדים הם, ומי יודע אם אין הם עשויים שעטנז חלילה" הרהר הסטייפלר בחרדה, מחמת הספק נשאר עומד על רגליו במשך כל הנסיעה כשהוא משנן את תלמודו בעל פה, כשהגיע רבנו אל מקום הפגישה בשעה היעודה. המתין זמן רב אולם המדוברת שהיתה אמורה לבוא יחד אם אחיה הגדול, הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, בוששו מלבוא משום מה, כשראה רבנו שהשעה מאוחרת החליט לעלות על יצועו לישון, מיד קרא קריאת שמע שעל המיטה וברך את ברכת המפיל בשם ומלכות, ושכב לישון...

לא הספיק הצדיק להרדם, והנה הודיעוהו כי המדוברת ואחיה הגיעו, "הלא עתה ברכת את ברכת המפיל ואין להפסיק בינה לבין השינה ומה איפא אעשה" - הרהר רבנו לעצמו, בליט ברירה רמז רבנו לאחיה של המדוברת שברך את ברכת המפיל, ועל כן הוא יישן מעט, ואחר כך יקום ויפגש עימהם כפי שסוכם... וכך היה... (תולדות יעקב, עמוד ס"ו)

הביטחון והשלוח שנוסכים פסוקי קריאת שמע

מדרן הגר"מ אורחי שליט"א במסר עצום ממדרן הגר"י מבריסק זצ"ל

מספרים על רבינו הגדול מרן רי"ז הלוי זצוק"ל שבברירתו מהעיר בריסק בעת המלחמה נשתהה זמן מה בעיר ורשה ואז כבר התחילו הגרמנים ימ"ש בהפצצותיהם מן האויר עקב סכנה זו התאסף רבינו וחלק מבני ביתו עם כמה וכמה עשרות אנשים בביתו של מר טנצמן ז"ל זאת מפני שביתו בית מידות היה, שקירותיו העבים יכלו לשמש כמחסה מפני ההפגזות, מיותר לציין שאיש מן הנאספים לא החליף בלילה את בגדיו לבגדי שינה, מחמת שהיו כולם מלאים חרדות ופחדים וליבם בל היה עמהם.

חוץ מאחד, מרן זי"ע היה היחידי שלבש בגדי לילה ושכב על משכבו כמנהגו מידי לילה, למול תופעה זו פנה המארח מר טנצמן ושאל את רבינו זי"ע הרי העולם אומרים כי הרב מבריסק אינו מן הרגועים דוקא... ויש אפילו שמפליגים לתאר את גודל חששותיו ודאגותיו בענייני מצוות, ואם כן לפלא הוא כי דוקא רבינו הוא היחידי ששוכב על משכבו עם בגדי לילה כאילו לא ארע דבר, היתכן?

השיב לו הרב מבריסק, התימה היא עליך דוקא, הלא אתה בעצמך אומר בכל לילה סדר קריאת שמע שעל המיטה, "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מה רבו צדי, רבים קמים עלי, ואתה ה' מגן בעדי, כבודי ומרים ראשי". הבה נלמד מה קרה שם, איזו צרה נוראה זו, בנו החכם והמוכשר של דוד המלך רודף אותו כדי לקחת ממנו את המלכות, ואף יותר מזה - רוצה הוא להורגו נפש! את מי? את אביו! נורא ואיום...

לכן פונה דוד המלך אל הקב"ה ואומר בפניו כי רק הוא הקב"ה יגן בעדו וירומם ראשו, פשוט אין דרך אחרת הגיונית להיחלץ מצרה זו, ומה נאמר מיד אחר כך, בפסוק הבא? "אני שכבתי ואשינה הקיצותי כי ה' יסמכני", פלא פלאים, בתוך מצב כה נורא ואיום דוד המלך אומר בפשטות אני שכבתי ואשינה? איככה יוכל אדם בר דעת להירדם ולתת תנומה לעיניו במצב כה נורא???

יסוד גדול מלמדנו כאן דוד המלך על האדם לפעול ולהשתדל ככל יכולתו על מנת להיחלץ מן המיצר אולם משעשה את כל מה שביכולתו, אז יקיים בעצמו "אני שכבתי ואשינה" ואדרבה אחרי שמיצר את כל כוחותיו ופעולותיו אז הגיעה השעה והחובה ל"אני שכבתי ואשינה". וסיים הרב מבריסק "אני שכבתי ואשינה" זה עם בגדי שינה... הנה זוהי שלוחה אמיתית, "אני שכבתי ואשינה", ומדוע? מחמת "שהקיצותי כי ה' יסמכני"...

פגולות קריאת שמע שעל המיטה

שימירה מייסודים וממחלות

בזוהר הקודש (בראשית דף י"א ע"א) ז"ל: "בוא וראה עצה לאדם, כשהוא עולה בלילה על מיטתו צריך לקבל עליו מלכות של מעלה בלב שלם, ולהקדים למסור אליו פיקדון נפשו, מיד הוא ניצל מכל חלאים רעים ומכל הרוחות הרעות ואינו שולטות עליו".

ועוד מובא בזה"ק (זוהר חדש רות דף ע"ז ע"ד) ז"ל: "אמר רבי נהוראי בשם רבי נחמיה, בקריאת שמע יש רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אבריו של אדם, והקורא ק"ש כתיקונה, כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתפא בו, וזהו רפאות תהי לשרך וכו', וכל האומר קריאת שמע באופן זה, בידוע שאינו ניזוק כל אותו היום", עכ"ל.

וכן מובא במדרש תנחומא (קדושים ס"י) ז"ל: "אמר רבי מני לא תהא קריאת שמע קלה בעיניך, מפני שיש בה רמ"ח תיבות כמנין אברים שבאדם... אמר הקב"ה אם שמרת את שלי לקרות קריאת שמע כתיקונה אני אשמור את שלך", עכ"ל.

וכן כתב הגר"א (ב"א ברכות ה.) ע"ד הגמ' שם "כל הקורא ק"ש שעל המיטה כאילו אוחז חרב של שתי פיות" ז"ל: "כי הק"ש שעל המיטה מצלת מן היסורים והורגת המזיקים, כידוע פה אל פה אדבר בו", עכ"ל.

מועיל לבטל הרהורי עבירה

בכח קריאת שמע שעל המיטה לבטל הרהורי עבירה להגן על האדם מחטא וממזיקים. (מהרש"א ברכות ה.)

שלא תפיל האשה פרי בטנה

אמירת קריאת שמע שעל המיטה סגולה היא שלא תפיל האשה פרי בטנה (ש"ת תשובות והנהגות ח"א סי' קצ"ח בשם הגה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זצ"ל).

מועיל לכוונה בתפילה כראוי

בספר כף החיים להר"ח פאלאג'י (ב ד) כתב שאמירת קריאת שמע שעל המיטה מועילה "שיצליח לכוין כראוי בתפילותיו".

וכן כתב הפלא יועץ (ערך קריאת שמע) ז"ל: "כתבו המקובלים שלפי הכוונה שיכוין בקריאת שמע, כך יוכל לכוין בתפילה, וזהו כוונת מאמר רבותינו ז"ל (ברכות ה' ע"א) כל הקורא קריאת שמע מזיקין בדילין הימנו, ועיקר המזיקין הם הגורמים נזק לאדם ומערבבים דעתו בתפלתו, ובקוראו קריאת שמע כתיקונה מזיקין בדילין הימנו", עכ"ל.

אמירת הדיני מוחל קודם קריאת שמע סגולה לאריכות ימים

לשון המשנ"ב: (רלט ט) "כתבו הספרים שבלילה קודם השינה נכון לאדם שיפשפש במעשיו שעשה כל היום, ואם ימצא שעשה עברה יתוודה עליה ויקבל על עצמו שלא לעשות עוד, ובפרט בעוונות המצויים כגון חניפות, שקרים, ליצנות, לשון הרע, וכן עוון ביטול תורה. גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו ובזכות זה האדם מאריך ימים".

והמשנ"ב ציין לגמ' במגילה כ"ח. דאיתא שם: "שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה, במה הארכת ימים, אמר להם וכו', ולא עלתה על מטתי קללת חברי, כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה לכל מאן דצערן, [כאשר היה עולה על מיטתו היה אומר מחול לו לכל מי שציער אותי].

אמירת ק"ש שעל המיטה עם הילדים מועילה להשריש בהם יראת שמים

כתב הבן איש חי (פרשת כי תצא ש"ש) ז"ל: "משיחיל [הילד] לדבר מלמדו אביו פסוק שמע ישראל וכו', וירגילו ללמוד קריאת שמע בוקר וערב על המטה, ולא יניחו לישון בלי קריאת שמע, ובזה יהיה לו תועלת הרבה ליראת שמים לבסוף", עכ"ל.

זהירות בברכת המפיל

ולמעשה כתב: "נ"ל שאם מסתפק שמא לא יוכל אח"כ לישן, בודאי אין כדאי לכתחלה לברך".

ואולם כל זה במי שמסתפק אם יוכל לישן אחר הברכה, מכל סיבה שהיא, אך אדם שטבעו להירדם לא מצינו דעה הפוטרנו מברכה זו שהיא חיוב גמור, ומכיון שנפסק להלכה שהמפיל היא ברכת הנהנין נמצא לכאורה שהישן בלא ברכה דומה הוא לאוכל בלא ברכה.

ויש שנמנעים מלברך ברכה זו מחמת הצורך להסמיך את הברכה לשינה והאיסור להפסיק בדיבור ובאכילה לאחר המפיל, וכבר כתב ע"ז מרן הקה"י זצ"ל (בקריינא דאגרתא ח"א אגרת קמ"ב) ז"ל: אנחנו נוהגים לברך ברכת המפיל בשם ומלכות והוא מדינא דגמ' ברכות (ס) ולא שמענו מעולם פקפוק על ברכה זו ובודאי צריך לברך בשם ומלכות.

וכן נקט לדינא הגרש"ז אויערבך, כמובא בשמו בספר הליכות שלמה (תפילה י"ג טו) "הכל חייבים לברך המפיל, ואף אם לפעמים אירע לו שלא נרדם, לא יחוש לכך, ויברך".

ואף מי שנמצא בחשש שלא יירדם מ"מ צריך לברך את הברכה בלא שם ומלכות ולית מאן דפליג בזה.

ברכת המפיל חובה היא מדינא דגמרא (ברכות ס:) ונתקנה על השינה היות והשינה היא מצרכי האדם ויש בה אף עבודת ה', ונחלקו הפוסקים האם ברכה זו היא ברכת השבח על עצם המושג שינה שהיא מנהגו של עולם, או שהיא ברכת הנהנין על השינה הפרטית של כל אחד ואחד.

ומנדון זה ישנה נפקא מיניה, באדם שחושש שלא יירדם לאחר הברכה, שאם ברכה זו היא ברכות הנהנין הרי אסור שיהיה הפסק בין הברכה לשינה, אך אם היא ברכת השבח גם אם לבסוף אינו נרדם, ברכתו אינה לבטלה, היות והוא מברך על עצם מושג השינה.

ולכן דנו הפוסקים באדם שיש לו חשש זה שלא יירדם, אם יברך בשם ומלכות או לא, ולהלכה צידד המשנ"ב (רלט א) שברכה זו היא ברכת הנהנין ולכן כתב: "ואם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ, נראה שמותר [אחרי שקרא ק"ש] אך יחזור ויקרא פרשת שמע. אכן אם כבר אמר ברכת המפיל, יזהר בזה כי יפסיק בין הברכה לשינה". ובביאור הלכה שם הביא את דברי הח"א והא"ר שברכת המפיל היא ברכת השבח על מנהגו של עולם [וא"כ אין בזה חשש הפסק].